

Perttu Salovaara

Ajattelun haaste filosofin vastaanotolla

Mitä filosofin vastaanotolla tehdään? Jo lyhyt tutustuminen tarjontaan antaa monenlaisia vastauksia: Vastaanotto "ei ole vaihtoehtoista terapiaa, vaan vaihtoehto terapialle" (Gutknecht, IGPP); se on "paikka huolien ja ongelmien kalvamalle ihmiselle, joka on 'jäynyt jumiin' tai 'ei oikein selviydy', tai joka roikkuu joissain kysymyksissä tai ei löydä niihin vastausta" (Achenbach); "yritys harjoittaa *elämäntaitoa* yhdessä" (Niehaus); ihmiset tulevat "kysymysten vuoksi, jotka heitä vaivaavat yhä uudelleen ja joista he haluavat puhua löytääkseen elämänsä uusia perspektiivejä" (Schulak); se on ongelmanratkaisua, maailmankatsomuksen tulkintaa ja kontemplaatiota (Lahav)...¹

Moniäänisyydestä huolimatta on ainakin selvää, että filosofin vastaanotolla harjoitetaan ajattelua. Nykyinen käsitys on, että määritelmällinen ja metodologinen pluraliteetti on säilytettävä.² Tämä näkemys tukee myös filosofian itsensä kriittistä ajattelemista. Filosofin vastaanotolla ajattelun haaste on elementaarissa yhteydessä käytännön toimintaan.

Ajattelua ja alaikäisyyttä

Ajattelun haaste otsikkona ehdottaa, että ajattelussa voisi olla vielä jotain pohdittavaa. Saman toteaa Martin Heidegger kirjoituksessaan "Was heisst Denken":

"Siihen mitä kutsutaan ajatteluksi, pääsemme, kun ajattemme itse. Jotta tämä yritys onnistuu, meidän täytyy olla valmiita oppimaan ajattelua.

Kun ryhdymme oppimiseen, olemme jo myöntäneet, ettemme vielä taida ajattelua."³

Kiinnostus ajattelua kohtaan ei vielä todista valmiutta ajatteluun – ja tämä pätee niin filosofiin kuin hänen vieraaseensakin vastaanotolla. Nöyrytyminen sille, että asia antaa ajattelemisen aihetta, on kokemuksena usein sekoitus tuskaa ja nautintoa.

Mielikuva Sokrateesta Ateenan foorumeilla haastamassa ihmisiä ajatteluun on yksi tapa jäsentää filosofista keskustelua. Paarman lailla keskustelukumppaneihinsa pureutuva Sokrates sai esimerkiksi urheimpina pidetyt sotasankarit myöntämään, että he eivät tienneetkään, mitä on rohkeus. Miten voikaan olla, että luemme suurella nautinnolla tuota lievästi tuskaisaa nöyrytmistä?

Kuuluisan kirjoituksensa "Mitä on valistus?" alkajai-

siksi Immanuel Kant muotoilee ajattelun haasteen suoraviivaisesti:

”Valistus on ihmisen pääsemistä ulos hänen itsensä aiheuttamasta alaikäisyyden tilasta. Alaikäisyys on kyvyttömyyttä käyttää omaa järkeään ilman toisen johdatusta. Itseaiheutettua tämä alaikäisyys on silloin, jos sen syynä ei ole järjen puute, vaan päättämisen ja rohkeuden puute käyttää järkeään ilman toisen ihmisen johdatusta. Sapere aude! Valistuksen tunnuslause on siis: käytä rohkeasti omaa järkeäsi!”⁴

Omasta ajastamme voisi tosin todeta sen olevan tulvillaan ajattelun pakkoa. Ajattelemme ehkä nykyisin paljon, mutta Martin Heidegger väittää nykyihmisen (vm. 1955) olevan ”paossa ajattelemista”:

”Tämä pako ajattelemisesta on perustana ajattelemattomuudelle. Pakoon ajattelemisesta kuuluu myös, että ihminen ei halua nähdä eikä myöntää sitä. Nykyihminen kieltää selväkin selvemmin pakenevansa ajattelemista. Hän puhuu aivan päinvastaisesta. Täydellä oikeudella hän sanoo, että minään muuna aikana ei olla suunniteltu niin kauas tulevaisuuteen, tutkittu niin monenlaista ja niin kiihkeästi kuin nyt.”⁵

Heidegger tekee kirjoituksessa ”Silleen jättäminen” (*Ge-lassenheit*) eron laskevan ajattelun ja mietiskelevän ajattelemisen välille. Laskeva ajattelu suunnittelee ja ennakoii, punnitsee vaihtoehdot lopputulokseen pääsemiseksi. Mietiskelevä ajattelemisen on luonteeltaan viipyilevää, pohtivaa, tarkoitusta hakevaa, eikä sillä tarvitse olla johdonmukaista tavoitetta. Pako ajattelemisesta tarkoittaa Heideggerilla pakoa mietiskelevästä ajattelemisesta.

Tässä mielessä ajattelun – ja aikamme – haaste on viipyilevään ja syventyvään, näkökulmia avaavaan mietiskelevään ajattelemiseen kiinni pääseminen.

Filosofia elämäntapana

Nykyisen praktisen filosofian liikkeen yksi alkulähteistä on ranskalainen antiikin tutkija ja filosofi Pierre Hadot. Hän kuvaa kirjoituksissaan⁶ antiikin filosofian yhtaikaa opiksi ja olemisen tavaksi. Antiikin filosofia oli Hadot’n mukaan ”elävää käytäntöä”, elämäntapa, jossa teoria ymmärrettiin hyvin käytännöllisesti.

Hadot’n mukaan antiikin elämäntavassa filosofia tarkoitti henkistä harjoitusta. Pääasiassa nämä harjoitukset koostuivat itsehillinnästä ja meditoinnista. Eri antiikin filosofisilla koulukunnilla oli omia harjoituksiaan, joita voi verrata urheilijoiden harjoitteisiin. Stoalaisille se tarkoitti herkeämätöntä valppautta itseä kohtaan, epikuroalaisille tarpeettomien halujen ja mielitekojen hallintaa. Itsehillintä on tahdonalaista ja koskee esimerkiksi sellaisia ilmiöitä kuin vihan, uteliaisuuden, puhumisen tai rikkauksien himon hillitsemistä.

Esimerkiksi avantouinnin tai kävelyn paljain jaloin kivikossa voi ajatella henkisenä harjoitteena, ei fyysisenä suorituksena. Harjoitustilanteet voivat olla arkisia: jos haluan laihduttaa, en haksahda ensimmäisestä mielijoh-

teesta jäätelönostoon. Praktinen syllogismi on helppo tajuta (Jäätelö lihottaa – Tämä on jäätelöä – Johtopäätös: Enpä syökään sitä), mutta vaikea toteuttaa.

Tiedon ja elämäntavan yhteys näyttäytyy usein ristiriitailanteissa arvopohdintoina ja kysymyksenä ”mitä minä haluan?”

Lassen⁷ avioliitto oli ajautumassa karille. Hän oli tehnyt kansainvälistä uraa ja saanut mielestään aina parempia työtehtäviä. Nyt avioliiton tila, lasten tilanne ja omaa elämää koskevat päätökset muodostivat ajattelua vaavaavan vyöhdin.

Ensimmäinen kysymys oli ”mitä minä oikeastaan haluan?” Tähän sisältyi käsitys siitä, ettei ollut elänyt omien todellisten arvojensa mukaisesti, ja vahva halu tehdä asioita omalla tavalla. Toinen koski identiteettiä ja reagoititapoja erilaisissa tilanteissa: ”Kuka minä olen?” Lasse halusi tutustua itseensä paremmin, jottei hänen ”tarvitsisi aina toistaa samoja virheitä” jatkossakin.

Mielenkiintoista on, että filosofian peruskysymykset, kuten merkityksellisen elämän hakeminen, toistuvat usein myös terapiakeskusteluissa, kun niitä osaa odottaa. Unkarilainen psykiatri György Mérei totesi, että jopa 80 % hänen (psykiatrin vastaanoton) asiakkaistaan pohtii kysymystä ”mikä on elämäni tarkoitus?”

Tiedosta viisauteen

Nietzschen mukaan tieto voi olla suorastaan haitallista, jos meillä ei ole käsitystä, kuinka käyttää sitä elämää varten: ”Tarkoitukseni on osoittaa, miksi opetusta ilman elävöittämistä, tietoa ilman siihen liittyvää toimintaa ja historiaa kalliina liiallisuutena ja ylellisyytenä... on vakavasti vihattava.”⁸

Miksi tietoa on suorastaan vihattava? Filosofisen elämäntaidon näkökulmasta yhä suurempi tietomäärä ei tee elämää onnellisemmaksi tai paremmaksi. Tyypillinen tilanne sen sijaan on, että ihmisellä on jo riittävästi tietoa, jolloin uuden tiedon hakeminen ei tuo ongelmiin ratkaisua.

Ihmisen tapaa käsitellä ja muokata tietoa Nietzsche kutsuu nimellä ”plastinen voima”⁹. Plastisen voiman käyttö on pakon sanelemaa, koska meidän on kaikesta havaintojen ja nyt-hetkien virrasta unohdettava suurin osa ja valikoitava. Kun muistaminen ja unohtaminen tai miellelyhtymät ovat sattumanvaraisia, pitää kysyä, mitä ajattelussa on meneillään. Onko ajattelu mielivaltaista?

Kyllä, Nietzschen mukaan ajattelu on sananmukaisesti mielivaltaista. Plastinen voima on vallankäyttöä, menneisyyden tapahtumien muokkaamista oman perspektiivin mukaiseksi. Tarina, jonka ihminen kertoo itsestään, on muistin muovaama. Kysymys siitä, kuka minä olen, voi tuottaa tästä näkökulmasta useampia kertomuksia. Ihmisen inhimillisenä kykynä joskus aliarvostettu *unohtaminen* ja tiedon valikoiminen nousevat tärkeämpään asemaan kuin nykyisin niin muodikas *muistaminen* (vrt. muistikortti, muistitikku, työmuisti, käyttömuisti...).

Filosofia ei siis tarkoita ajattelulla pelkkää teoreettista tietoa tai päättelykykyä. Kun ajattelu yhdistetään käytännön elämään, se on enemmän kuin kognitiivinen kyky, sillä silloin vaaditaan ajattelun yhdistämistä yksilön valintoihin, käyttäytymiseen ja tunteisiin.

Aristoteles kutsuu käytännöllistä viisautta termillä *fronesis*. Käytännöllinen viisaus kuuluu *Nikomakhoksen etiikassa* intellektuaalisiin hyveisiin, ja se poikkeaa teoreettisesta tiedosta (*episteme*) tai taidosta (*tekhne*). *Fronesiksen* erityispiirre on, että se ilmenee oikeanlaisena käyttäytymisenä spesifeissä tilanteissa. Vain onnistumalla käytännön elämässäkin voi päästä onnellisuuteen (*eudaimonia*), joka Aristoteleen mukaan on ihmisen suurin päämäärä, ja siksi *fronesis* käytännöllisen viisauden mielessä on suorassa yhteydessä onnellisuuteen.

Marja toimi yrityksen sisäisenä asiantuntijana ja halusi muuttaa toimintatapojaan. ”Nykyinen käyttäytymistapani ei toimi erään henkilön suhteen. Olen yrittänyt useita eri lähestymisiä, mutta jossain vaiheessa aina menetän hermoni ja päädyimme riitaan. Luulen, että sellainen valmentava johtamistapa toisi parempia tuloksia.”

Marja totesi, ettei uusi käyttäytymismalli ollut vielä ”oma”. Etenimme hänen käyttämäänsä sanastoa hyödyntäen, jolloin oman vastakohdaksi muodostui ”vieras”. Matka ”vieraasta omaan” avasi ymmärrykselle oven, ja mahdollisuuden keskustella tarkemmin siitä, mitä taidon harjoittaminen vaatii. Hän ei vielääkään täysin tiedä, mitä tehdä, mutta hänelle oli tullut selvemmäksi se, mitä hän ei tiedä.

Tilanteen teki mielenkiintoiseksi se, että Marja osasi kuvata päämäärän (valmentava johtamistapa) hyvinkin tarkasti. Tieto päämäärästä oli ”kuollutta tietoa” toiminnan muuttamisen kannalta niin kauan kuin hän ei tuntenut koko polkua perille asti. Marjalla oli ehkä tietoa (*episteme*) ja taitoja (*tekhne*), mutta ei kuitenkaan vielä täyttä ymmärrystä siitä, millaisia vaatimuksia tilanne ulkoisesti ja sisäisesti hänelle asetti.

Sokraatikko vai dogmaatikko?

Ajattelun haaste koskee luonnollisesti myös filosofia. Miten hän toimii pitääkseen ajattelun haasteen hereillä? Mitkä ovat hänen toimintaansa ohjaavia ajatuksia?

Suomessa on SFPY:n (Suomen filosofisen praktiikan yhdistys) piirissä käyty keskustelua siitä, nimittääkö filosofin keskustelua vieraidensa kanssa filosofin vastaanotoksi, filosofiseksi neuvonnaksi tai joksikin muuksi. Ensinnäkin filosofinen toiminta ei ole vaihtoehtoista terapiaa vaan vaihtoehto terapialle, ja sillä on lääketieteestä tai psykologiasta poikkeava perinne. Toisaalta on taitettu peistä filosofin ”neuvonnan” ja ”kyselyn” suhteesta.

Saksalaisessa perinteessä keskustelua piti yllä (Sokraattisen dialogin kehittäjä) Leonard Nelson (1882–1927), joka teki samanlaisen eron kuin Hadot filosofoinnin ja filosofian opetuksen välille. Hän painotti filosofian roolia ymmärryksen ja oman ajattelun kehittäjänä, ei siis pel-

kästään tiedollisena oppiaineena: ”Joka haluaa vakavissaan välittää filosofisia näkemyksiä, voi haluta opettaa ainoastaan filosofoinnin taitoa. [...] Jos siis ylipäätään on olemassa jotain sellaista kuin filosofian opetus, se voi olla ainoastaan opetusta itsenäiseen ajatteluun.”¹⁰ Hän muotoili filosofian opetusta koskevan periaatteensa ytimekkäästi: ”Valinnan pitää olla itselle selvä: joko sokraatikko tai dogmaatikko.”¹¹

Tästä dikotomiasta seuraa, että jokainen opettava lause on dogmaattista: kaikki opetus vähentää ihmisen omaa ajattelua ja tekee hänestä auktoriteettiuskoisen. Opetus lisää kuuliaisuutta ja uskoa ulkopuolisiin auktoriteetteihin, se tekee aikuisesta ihmisestä alaikäisen omassa elämässään.

Kun valinta ”sokraatikko vai dogmaatikko” viedään äärimmilleen, tulee vastaan seuraava kysymys: Miten on mahdollista opettaa ihmistä ulkoisen vaikutuksen kautta siihen, ettei antaisi ulkoisten vaikutteiden vaikuttaa itseensä? Kysymyksessä on yksi pedagogiikan perimmäisistä kysymyksistä: Kuinka kasvatus yleensäkin on mahdollista?

Filosofian tulee opettaa filosofisen metodin käyttöä ajattelussa, ei filosofisia oppisisältöjä, on Nelsonin vastaus. Vaikka emme koskaan voikaan varmasti tietää, millaisia ajatuskuluja kulloinkin tekemme toisessa saa aikaan, on sokraatikon ja dogmaatikon perusvireen eron tunnistaminen mielestäni tärkeää keskustelijoille.

Ennakkoluuloista kuuntelua

Psykiatrian piirissä on käsitys ”tyhjän pään tekniikasta”, jolla viitataan terapeutin kuunteluasenteeseen: kuuntelun tulisi lähteä avoimin kysymyksin ja terapeutin seurata potilaan sanoja niistä puhdasta mielikuvaa luoden. Filosofisen hermeneutiikan käsitys kuuntelutilanteesta on erilainen.

Vastattaessa kysymykseen ”mikä määrittelee filosofin toimintaa vastaanotolla”, avaavat fenomenologis-hermeneuttiset filosofit Heidegger ja Hans-Georg Gadamer terminologian kuuntelun ja tulkinnan valaisemiselle. Heidegger määrittelee *Sein und Zeit*issa ymmärryksen ja tulkinnan ennakkoehtoja kolmen termin, *Vorhabe*, *Vorsicht* ja *Vorgriff*, kautta.

Vorhabe on ennakkoon omaksuttu: se mikä meillä jo on, johon olemme juurtuneet. Kyseessä on arkinen, meitä ympäröivä oleminen ja perinteet, joihin olemme kasvaneet; se on vallitsevan tradition ja tulkintakehyksen tunnustamista.

Vorsicht on ennakkonäkymä: se mihin tulkintamme suuntautuu, suunta jota kohti tulkitsemme. Ennakkonäkymä kuvaa tarkoitusta, johon olemme tietoa etsimässä, niitä silmälaseja, joiden kautta olemme esimerkiksi tieteellisessä tutkimuksessa aineistoa ”lukemassa”.

Vorgriff on ennakkokäsitys: tulkinta on kiinni jo saamassamme käsitteistössä, tarttunut (*greifen*, *Griff* – tarttua, ote) siihen ja voidaan ilmaista vain olemassa olevan käsitteistön (*Begriff*) kautta.

Heideggerin mukaan ennakkoluuloja ja ymmärryksen

ennakkorakennetta ei tule käsittää negatiivisesti siten, että ne vain haittaavat tulkintaa, vaan positiivisesti annettuina: tulkinta on aina uutta luova, positiivinen tapahtuma, jossa piilee ymmärryksen mahdollisuus. Ymmärryksen syntymisen voi kuvata hermeneuttiseksi kehäksi, ”johon tartutaan aidosti vain, jos tulkinnassa ymmärretään, ettei mieleenjohtumien ja arkikäsitteiden saa antaa määrätä ennakkoon omaksuttua, ennakkonäkymää ja ennakkokäsitystä (*Vorbabe, Vorsicht, Vorgriff*).”¹²

Tämän käsityksen mukaan kukaan ei voi kuunnella toista ilman ennako-oletuksia, ja (hermeneuttisesti) kouliintunut filosofi tiedostaa tämän kuuntelunsa ennakkoehtona. Koska kuuntelijalla on siis kuitenkin kuuntelutilanteeseen vaikuttavia käsityksiään ja oppimiskokemuksiaan, pitää kysyä rehellisesti uudestaan: Voiko minkäänlaisessa vastaanottotoiminnassa välttyä ”neuvonalta”?

Toimintatavan määrittelee päämäärä ja se, millaiseksi käsittää oman toimintansa vaikutuksen toiseen. Karkeasti sanoen sokraatikko luottaa yksilön ajattelun voimaan, dogmaatikko kunnioittaa jo ajateltua ja siitä oppimista.

Toinen tapa pysyttäytyä vieraan antamassa aiheessa on dialogiin asettumisen tie. Sekä Heideggerilla että Gadamerilla on molemmilla tunnistettavissa kuuntelun ja toiseudelle avautumisen teema, jonka erityispiirre on, ettei tulkinta voi olla täysin mielivaltaisen. Asioilla on oma luontonsa ja olioilla kielensä, jota meidän tulee kuulla¹³; myös vierailta tulee ”kutsu” kuulla.

Vaikka tämä kutsu on tuntematon ja siten epämääräinen, ei se silti ole omavaltainen tai umpimähkäinen. Kutsun itse tätä toimintatapaa vieraan kokemusta painottavaksi dialogiksi, jolla tarkoitan vieraani tuoman aiheen johtovoimaa keskustelussa. Toiseudelle avautumisesta Gadamer käyttää keskustelun käsitettä.

Keskustelu, tuntematon

Gadamerin mukaan varsinainen keskustelu ei ole koskaan se, jonka halusimme käydä, sillä keskustelu on tuntematon. Jos keskustelusta muodostuu sellainen kuin kuvittelimme, ei se ollut aito keskustelu.

”Sanomme tosin, että ’käymme’ keskustelua, mutta mitä varsinaisempi keskustelu on, sitä vähemmän sen käyminen on yhden tai toisen keskustelukumppanin vallassa. Niinpä varsinainen keskustelu ei ole koskaan se, jota halusimme johtaa. (...) Mitä keskustelusta lopulta ’tulee ulos’, sitä ei tiedä kukaan etukäteen.”¹⁴

Varsinaisen keskustelun tunnuspiirre on, ettei sillä ole johtajaa, vaan keskustelu alkaa ohjata itseään. Keskustelun päähenkilö on Gadamerin mukaan kuulija. Jos haluamme määrittää keskustelun suunnan tai opettaa, emme ole ottaneet kuulijuuteen sisältyvää inhimillisyyttä ja mielivaltaistakin tulkinnanvaraisuutta vakavasti.

Toiseutta ja tuntematonta, joka ei ole vielä horonissamme ja jossa jalansijamme lipsuu, nimittää Heidegger avoimuudeksi salaisuudelle. Siinä, mikä ajattelua

kutsuu, tulee jokin meille yhteisesti inhimillinen ennakkoluulojen ja mielipiteiden keskeltä näkyväksi. Tai toisin sanoin: ajattelu on johonkin suuntautunutta, kohteellista.¹⁵

Keskusteluissa, joissa näin tapahtuu, syntyy kokemus, ettei kukaan yksittäinen keskustelija ohjannut tapahtumaa, vaan keskustelua ohjaa keskus. Keskustella on siten yhtä kuin käyskennellä, kuljeskella keskuksen ympärillä, tienoilla; siis keskustella.

Umpihangessa ajattelua

Vieras: ”Tää keskustelu meni ihan erilailta kuin mitä mä olin kuvitellut. Tää kosketti jostain syvästä. [...] Se K:n keissi oli sellanen ett mä en yhtään kuvitellu ett me oltas lähetty siihen suuntaan – se oli itse asiassa hirveen hyvä. Mä luulen että mulla on tän jälkeen uusia ajatuksia ja ehkä eväitäkin lähteä uusiin tilanteisiin.”

Filosofi: ”(Sulla on) mielenkiintoisia keissejä meillä... Tässä kun meillä on pari tuntia aikaa ni... Mä oon kokenu ett aika usein se menee niin, ett se menee eri raiteille, ja silloin mä koen, ett se usein on hyvä. Ett jos puhutaan koko ajan vaan siitä, mitä sä oot tienny, niin – se on sinällään hyvä, ja joillekin se on todella suuri helpotus: niinku se minkä he on tienny mut se on vähän niinku möykykynä, ni jäsenmellä se. Mut jos sen lisäks mennään johonkin muualle, niin se on – sen oli määrä sit tulla.”¹⁶

Tässä puheenvuorossa filosofi kannustaa vierastaan etsimään ajattelulle uria, joihin se ei heti menisi. Filosofin näkökulmasta kyse ei ole tiedostamattomasta, joka saadaan esiin kokemuksia analysoimalla, vaan dialogista, jossa asioiden avautuminen on olennainen osa varsinaista keskustelua.

Paavo toimi yrityksessä toisen firman asiakasvastaavuussena. Vaikka hän oli saanut palautetta kollegoiltaan ja esimieheltään osaamisestaan, hän tunsi uuden projektin subteen tarpovansa ”umpihangessa”.

”Olen hyvä seuraamaan valmista latua tai jälkeä, mutta jos pitää lähteä hiihtämään itse umpihankeen, en tiedä mitä tehdä.”

Kun ensimmäisessä keskustelussamme pyysin häntä kuvaamaan, mitä tässä nimenomaisessa uudessa projektissa pitäisi tehdä, Paavo oli tunnin keskustelun jälkeen luehtellut 11 askelta, jotka pitää ottaa umpihangessa. Hän oli vielä hieman epävarma, johtavatko askeleet oikeaan päämäärään. Seuraavan kerran tavatessamme kysyin, miten oli mennyt. Hän sanoi ottaneensa askeleet, eikä se ollut mitenkään vaikeaa. Tämä keskustelumme aikaan täysin avoin projekti päättyi näyttävästi: rakennus, johon hänen työnsä oli liittynyt, vihittiin käyttöön 18 kuukautta myöhemmin.

Paavon tilanne oli päinvastainen kuin Marjalla: Marja tiesi, mitä tahtoi ja luuli tuntevansa polun perille, mutta ei tuntenutkaan. Paavo taas luuli polun olevan tuntematon, mutta itse asiassa hän tunsikin sen ja se johti kirkkaasti päämäärään. Hänen tilanteensa muistutti ”itse-

aiheutettua alaikäisyyttä” (Kant), ja hän tarvitsi plastisen voiman (Nietzsche) käyttöä: hänen piti valita olemassa olevista tiedoistaan tilanteeseen sopivat.

Ajattelun tukemisesta ajattelun haastamiseen

Filosofin vastaanotolle on muodostunut paljon kysyntää, sillä peruskokemus on, että ajattelu tekee hyvää. Ajattelun haaste voi olla ajattelun tukemista, ajatteluun houkuttelemista tai ajattelun haastamista – mielestäni tässä järjestyksessä.

Ajattelun tukeminen on yritys ymmärtää vierasta. Tämä pyrkimys on pohjimmiltaan dialoginen, kahdenvälinen, eikä siinä toinen ole enemmän oikeassa. Ajattelun tukeminen ei tapahdu kaikkea toisen sanomaa empaattisesti tukien, vaan sellaisesta asenteesta käsin, jossa filosofi pyrkii aidosti ymmärtämään keskustelukumppaniaan, eikä se sulje pois kyseenalaistamista ja kriitistäkin kyselyä, etenkin silloin, kun filosofin on vaikea seurata toisen ajatuksenjuoksua. Dialogi voi avata toisen ”näkemään valoa tunnelin päässä” tai selkeyttämään tavoitteita tai seuraavia askelia. Hans-Georg Gadamerin sanoin: ”Ymmärrys on sitä, että ymmärtää toisin.” Tämä pätee keskustelun molempiin osapuoliin.

Ajatteluun houkutteleminen on positiivinen pyrkimys ajatella pidemmälle kuin mihin on toistaiseksi päässyt. Sitä voi kutsua aikaisemman esimerkin valossa ”umpihankihhdoksi”. Ajattelun pysähtymisessä voi olla kyse itsevarmuuden puutteesta, vahvoista uskomuksista, tottumattomuudesta rikkoo omia ajattelumalleja (koska se ”tuntuu pahalta”), laskevan ajattelun ylivallasta tai pitäytymisestä kuolleen tiedon parissa ilman kriittistä arviointia siitä, onko tieto myös ymmärretty.

Ajattelun haastaminen on mahdollista kun vieras on laskevan ajattelun vallassa, eikä mietiskelevä ajattelu tunnu vaihtoehdolta. Suuri halu päästä päätöksiin ja keskustelun lopettaminen ilman syvällistä pohdintaa saattavat johtaa ylikorostuneen vahvaan käsitykseen omista mahdollisuuksista. Plastinen voima on muuttunut todellakin ”vallantahdoksi”: ympäristö muokataan oman mielen mukaiseksi. Näin esimerkiksi ”kokeneet” ihmiset voivat ajattelun haastamisella avata uusia ajattelun vankiloihin.

Viitteet

1. Vrt. <http://www.philosophischepraxis.de/links.html> (30. 10. 2007).
2. Neubauer 2000.
3. Heidegger 2004, 123.
4. Kant 1995, 76.
5. Heidegger 2004, 14.
6. Hadot 1995; Hadot 2004.
7. Esimerkit ovat vastaanotoilla käydyistä keskusteluista. Henkilöt on muutettu tunnistamattomiksi ja osa niistä on yhdistelmiä useammasta keskustelukumppanista.
8. Nietzsche 1999, 9.
9. Anssi Halmesvirran suomennoksessa ”plastische Kraft” on käännetty ”joustovoimaksi”. Käännän sen itse tässä yhteydessä plastiiseksi voimaksi. Joustovoima kuvaa ikään kuin passiivista kykyä joustaa tilanteen mukaan, ottaa vastaan ja mukautua, sopeutua.

- Käsitäkseni – ja etenkin kun ottaa huomioon, että plastinen voima on vallantahdon esimuotoilu – plastisella voimalla tarkoitetaan tässä kuitenkin ihmisen aktiivista, todellisuutta muovaavaa mahdollisuutta. Plastisuus viittaa samaan kuin taiteilijoiden työssä ”plastinen”: muovattava, muotoiltava. Savi, vaha tai patsaat ovat plastiikkaa, muotoiltavaa ainetta. Taiteilija toteuttaa omaa näkemystään; samoin ihmisen kykyä valita muistista tai historiasta haluamiaan tai mieleen juolahtavia episodeja jatkokäyttöä varten voidaan nimittää oman näkemyksen toteuttamiseksi. – Tässä mielessä todellisuus on sosiaalinen konstruktio, vrt. Berger & Luckmann 1990.
10. Nelson 1996, 16.
 11. Nelson 1996, 23.
 12. Heidegger 2000, 197.
 13. Vrt. Gadamer 1993.
 14. Gadamer 1990, 387.
 15. Figal 2006 kuvaa hermeneuttista kokemusta ”kohteellisuuden” (*Gegenständlichkeit*) kokemukseksi. – Kiitos Ismo Nikanderille tästä ja muusta suomennosavusta.
 16. Ote videoidusta keskustelusta.

Kirjallisuus

- Aristoteles, *Nikomachische Ethik VI*. Herausgegeben und übersetzt von Hans-Georg Gadamer. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1998.
- Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*. Suomentanut Simo Knuutila. Gaudamus, Helsinki 1989.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas, *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suomentanut Vesa Raiskila. Yliopistopaino, Helsinki 1990.
- Figal, Günther, *Gegenständlichkeit*. Mohr Siebeck, Tübingen 2006.
- Gadamer, Hans-Georg, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. J.C.B. Mohr, Tübingen 1990.
- Gadamer, Hans-Georg, *Die Natur der Sache und die Sprache der Dinge. Gesammelte Werke 2*. J.C.B. Mohr, Tübingen 1993.
- Gadamer, Hans-Georg, *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suomentanut Ismo Nikander. Vastapaino, Tampere 2004.
- Hadot, Pierre, *Philosophy as a Way of Life*. Blackwell, Oxford 1995.
- Hadot, Pierre, *What is Ancient Philosophy*. Harvard University Press 2004.
- Heidegger, Martin, *Oleminen ja aika*. Suom. R. Kupiainen. Vastapaino, Tampere 2000.
- Heidegger, Martin, *Silleen jättäminen*. Suomentanut Reijo Kupiainen. 23^o45, Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2002.
- Heidegger, Martin, *Was heisst Denken, Vorträge und Aufsätze*. 10. Auflage, Klett-Cotta, 2004.
- Kant, Immanuel, *Mitä on valistus*. Teoksessa Koivisto, Juha, Markku Mäki & Timo Uusitupa (toim.), *Mitä on valistus?* Vastapaino, Tampere 1995.
- Nelson, Leonard, *Die sokratische Methode*. Weber, Zucht & Co, Kassel 1996.
- Neubauer, Patrick, *Schicksal und Charakter. Lebensberatung in der ‚Philosophischen Praxis‘*. Dissertation, Philosophische Fakultät der Humboldt-Universität zu Berlin, 2000.
- Nietzsche, Friedrich, *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*. Suomentanut Anssi Halmesvirta. JULPU, Jyväskylä 1999.
- Raabe, Peter B., *Philosophical Counseling. Theory and Practice*. Praeger, Westport 2001.